

**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА**

ЧЕРНЯВСЬКА ТЕТЯНА ПАВЛІВНА

УДК: 159.923.2:330.33.01

**ПСИХОЛОГІЯ УСПІШНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
В БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук

Одеса - 2011

Дисертація є рукопис

Роботу виконано в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова
Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України

Науковий консультант: доктор психологічних наук, професор,
академік Української академії наук
Вісковатова Тетяна Павлівна
Одеський національний університет
імені І.І.Мечникова,
завідувач кафедри диференціальної і
експериментальної психології.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Бочелюк Віталій Йосипович,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)
завідувач кафедри практичної психології;

доктор психологічних наук, професор
Рибалка Валентин Васильович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України (м. Київ),
провідний науковий співробітник
відділу педагогічної психології і психології праці;

доктор психологічних наук, старший науковий
співробітник
Найдьонов Михайло Іванович,
Інститут соціальної та політичної психології НАПН
України (м. Київ), провідний науковий співробітник

Захист відбудеться «05» лютого 2011 р. о 10.00 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 41.051.07 в Одеському національному
університеті імені І.І. Мечникова за адресою: 65082, м. Одеса,
вул. Дворянська, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова за адресою: 65082, м.Одеса,
вул. Преображенська, 24.

Автреферат розісланий «05» січня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.А. Крюкова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Бізнес є невід’ємною частиною сучасних економічних і соціально-психологічних відносин. Професійна бізнес-діяльність пов’язана з постійними нововведеннями, фінансовим ризиком, дефіцитом часу і інформації, з високими швидкостями змін, протікає в умовах невизначеності і жорстокої конкуренції. Все це вимагає від бізнесменів особливих особистісних якостей: бізнес-чуття; стратегічного, системного і концептуального мислення; усвідомленої відповідальності; уміння вибудовувати потрібні відносини і домовлятися; нестандартних вольових рішень та дій; самомотивації; управління різними за складом і чисельністю групами людей; безперервного самовдосконалення.

Конкуренція як умова існування практично будь-якого бізнесу, примушує бізнесменів постійно професійно і особистісно розвиватися самим, навчати і розвивати співробітників своєї бізнес-організації.

Бізнесмени для того, щоб їм бути успішними в бізнес-діяльності, повинні усвідомлювати власні психологічні ресурси і обмеження, що закладені в їх особистості, використовувати і розвивати свої сильні сторони і зменшувати слабкі. Для цього їм необхідна система психологічного забезпечення розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності, що включає оцінювання, консультування та тренінгову підготовку бізнесменів.

Наукові передумови вивчення психологічної успішності особистості в діяльності поступово виявлялися в різних дослідженнях, що були проведені такими представниками класичної психології, як К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Е.Берн, О.О. Бодальов, Л.І. Божович, А.В. Брушлінський, Л.С. Виготський, П.П. Горностай, В.В. Давидов, У.Джемс, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, С.Д. Максименко, А. Маслоу, В.М. Мясищев, Р.Оллпорт, А.В. Петровський, К.К. Платонов, К.Роджерс, М.Рокич, С.Р. Рубінштейн, В.В. Рибалка, В.О. Татенко, В.Д. Шадріков.

Сучасні вимоги до досліджень в галузі психології успішності професійної діяльності поступово виявлялися в дослідженнях таких відомих психологів, як Е.О.Клімов, Н.В.Кузьміна, В.І.Лебедев, Г.С.Нікіфоров, З.А.Решетова, Н.Ф.Тализіна.

У соціально-психологічній області підприємницької діяльності, діяльності менеджерів важливі передумови успішності особистості розроблялися в дослідженнях таких фахівців, як В.Й. Бочелюк, П. Друкер, О.Л.Журавльов, Л.М.Карамушка, О.В.Карпов, М.І.Найдьонов, М.Пітерс, В.П.Позняков, А.І.Самоукін, Є.Л.Стрельцов, В.К.Тарасов, Ф. Хайек, Р.Хизрич, Г.П.Черников, Й.Шумпетер та ін.

Вимоги до психологічних аспектів успішності діяльності лідерів виявлялися в дослідженнях Е. Берна, П. Друкера, А.Менегетті, В.К.Тарасова, А. Є.Чирикової, Е.Шейна; до психологічних аспектів бізнес-діяльності – А.І.Агеєва, О.В.Данчевої, О.С.Дейнека, Є.М.Смельянова, Ю.Є.Клейменової, І.Є.Мусаєяна, С.Є.Поварніциної, Ю.О.Сливницького, М.Ю.Швалба.

Вивченню актуальних проблем психології особистості в бізнес-діяльності присвячене теоретико-емпіричне дослідження психологічних основ успішності особистості в бізнесі, засноване на вісімнадцятирічному авторському досвіді дослідника, консультанта, тренера в області розвитку людських ресурсів бізнес-організацій (на прикладі середніх виробничих і малих торгових підприємств міста Одеси), зокрема, робота з підготовки і підвищення кваліфікації керівників вищої і середньої ланки.

Сьогодні два напрями психологічного дослідження успішності особистості в бізнес-діяльності – фундаментальне і прикладне – знаходяться в значній диспропорції; помітно зменшується розробка теоретичних проблем психічного в бізнес-психології. У зв'язку з цим виникає необхідність, по-перше, осмислення фундаментальних знань, закладених зарубіжними і вітчизняними школами, а по-друге, визначення перспектив розвитку вітчизняної психології бізнесу, зокрема, психології успішності особистості в бізнес-діяльності, як нового напрямку у вітчизняній психології.

Стрімке збільшення кількості бізнес-центрів, бізнес-шкіл, бізнес-курсів в учбових закладах нашої країни свідчить про те, що існує гостра потреба в професійних і успішних бізнесменах. Тому теоретико-емпіричне дослідження успішності особистості в бізнес-діяльності, результати якого дозволять підвищити ефективність професійної бізнес-діяльності і бізнес-освіти, є актуальним в даний час.

Виходячи із значущості вказаних проблем, недостатності їх розробленості в сучасній психологічній науці як в теоретичному, так і в емпіричному аспектах та їх великого значення для психологічної практики і практики професійної підготовки бізнесменів, менеджерів, лідерів бізнесу, керівників різного рангу, була визначена тема дисертаційного дослідження «Психологія успішності особистості в бізнес-діяльності».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема даного дисертаційного дослідження входить в тематичний план досліджень кафедри диференціальної і експериментальної психології «Психологія особистості на даному етапі розвитку науки» (№ державній реєстрації 0109U000279), затверджена вченою радою Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 2 від 15 квітня 2010 р.) та скоординована з бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології АПН Україні (протокол № 3 від 27.04.2010 року).

Мета дослідження полягає в теоретико-емпіричному обґрунтуванні і побудові цілісної концепції успішності особистості в бізнес-діяльності, яка включає систему психологічного забезпечення розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності за допомогою технологій оцінювання, консультування і тренінгової підготовки бізнесменів.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати і узагальнити результати теоретико-емпіричних досліджень феноменології і механізмів розвитку успішності особистості як системного явища в бізнесі.

- Виділити і визначити концептуальні поняття, ключові психологічні детермінанти і механізми успішності особистості в бізнес-діяльності в контексті особистісно-діяльнісного, системного, ситуаційного, суб'єктного підходів.
- На основі теоретичних і емпіричних досліджень визначити складові успішності особистості сучасного вітчизняного бізнесмена: життєвий шлях людини, що реалізовує себе в бізнесі; самосвідомість, самооцінку і Я-концепцію успішного бізнесмена; структуру особистості бізнесмена, що розвивається, від підприємця-індивідуала до лідера бізнесу; особливості лідерства в бізнесі.
- Розробити концепцію психологічної успішності особистості в бізнес-діяльності в умовах сучасного вітчизняного бізнесу з побудовою структурно-функціональної, рівневої, динамічної підмоделей і цілісної моделі успішності особистості в бізнес-діяльності.
- Розробити і представити критерії успішності особистості в бізнес-діяльності і шляхах її розвитку у лідерів бізнесу.
- Представити систему оцінювання, консультування, тренінгу бізнесменів в руслі авторської концепції.

Об'єкт дослідження – процес діяльності особистості в умовах сучасного вітчизняного бізнесу.

Предмет дослідження – психологічні особливості успішності особистості в бізнес-діяльності.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали концептуальні підходи та теоретичні положення: особистісно-діяльнісного підходу (Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, Л.І.Божович, Л.С.Виготський, У.Джемс, Г.С.Костюк, О.М.Леонтьєв, С.Д.Максименко, Г.Оллпорт, К.К.Платонов, В.В. Рибалка, С.Л.Рубінштейн); системний підхід (В.В.Давидов, Б.Ф.Ломов, В.Д.Шадриков); суб'єктний підхід (К.О.Абульханова-Славська, А.В.Брушлинський, В.А.Татенко); концепція самоактуалізації та саморозвитку (А.Маслоу, К.Роджерс); ролевий підхід (Е.Берн, П.П.Горностай); положення психології успішності професійної діяльності (Є.О.Клімов, Н.В.Кузьміна, В.І.Лебедев, Г.С.Нікіфоров, З.О.Решетова, Н.Ф.Талізіна); соціально-психологічні аспекти підприємницької діяльності, діяльності менеджерів (В.Й.Бочелюк, П. Друкер, О.Л.Журавльов, Л.М.Карамушка, О.В.Карпов, М.І. Найд'юнов, М. Пітерс, В. П.Позняков, Є.Л.Стрельцов, Ф. Хайск, Р.Хизрич, Г.П.Черников, Й.Шумпетер); психологічні аспекти лідерства (Е.Берн, А.Менегетті, В.К.Тарасов, А.Є.Чирикова, Е.Шейн); психологічні аспекти бізнес-діяльності (О.І.Агеев, О.С.Дейнека, Є.М.Ємельянов, Ю.Е.Клейменова, І.Е. Мусаелян, С.Є.Поварніцина, Ю.О.Сливницький, М.Ю.Швалб).

Методи дослідження. Для досягнення мети і реалізації завдань дисертаційного дослідження використовувалися загальнонаукові методи теоретичного і емпіричного дослідження.

У теоретичному дослідженні використовувався теоретичний аналіз літератури з досліджуваної проблеми.

У комплексному емпіричному дослідженні використовувалися методики дослідження властивостей і станів особистості: методика багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла 16-PF (А); методика дослідження емоційних станів «Колірний тест М. Люшера»; проективна методика дослідження емоційних станів «Дерево, автопортрет, місцевість» Т.П. Вісковатової; самоактуалізаційний тест (САТ) Л.Я. Гозмана, М.В. Кроз, М.В. Латинської (адаптація тесту Personal Orientation Inventory – POI Е. Шострома); методика дослідження комунікативних установок особистості.

Для узагальнення результатів комплексного емпіричного дослідження використовувалася комп'ютерна програма StaffManager.

Для наукових зиставлень показників психологічних властивостей особистості бізнесменів використовувалися кореляційний і факторний аналізи.

Наукова новизна і теоретичне значення полягає в обґрунтуванні необхідності вивчення психології успішності особистості, що знаходиться в бізнес-структурах і, як наслідок цього, в дисертації

вперше:

- представлені теоретичні основи вивчення успішності особистості сучасних вітчизняних бізнесменів;
- побудовані і обґрунтовані структурно-функціональна, рівнева, динамічна підмоделі і цілісна модель успішності особистості в бізнесі;
- уточнений зміст ключових понять: «бізнес», «бізнесмен», «бізнес-діяльність», «підприємець», «менеджер», «інвестор», «лідер», «лідер бізнесу», «особистість бізнесмена», «особистість лідера бізнесу», «свідомість бізнесмена», «свідомість лідера бізнесу», «професійна самоактуалізація лідера бізнесу», «самооцінка бізнесмена», «суб'єкт бізнес-діяльності», «успішність особистості в бізнес-діяльності»;
- виділені і визначені ключові психологічні детермінанти і механізми успішності особистості в бізнесі: готовність до усвідомленого ризику і мінімізація погроз; максимізація цілей; піднесення потреб; енергійна залученість в бізнес-процеси; бізнес-чуття, організована інтуїція, бізнес-креативність; стратегічне, системне і концептуальне мислення; нестандартні вольові дії; гнучкість спілкування; впровадження інновацій; адекватна самооцінка і позитивна самосвідомість; Я-концепція успішного бізнесмена;
- виявлені психологічні складові, що лежать в основі ресурсного забезпечення успішності лідерів бізнесу: розуміння і прийняття реальності; внутрішня переконаність ентузіаста; свідомо відповідальність; генерування актуальних для бізнесу змін і управління ними; здатність чітко пояснити людям своє бачення справи і добитися того, щоб підлегли зробили це бачення реальністю, і не просто зробили, а з ентузіазмом; уміння перетворювати конфлікт на продуктивну прихильність загальним цілям; уміння перетворювати «мінуси» на «плюси»;
- розроблені і представлені критерії успішності особистості в бізнес-діяльності: бізнес-продуктивність, бізнес-ідентичність, професійна зрілість бізнесменів. Кожен критерій є самостійною підсистемою. Системоутворюючим чинником

в першій підсистемі є ефективність бізнес-діяльності. Системоутворюючим чинником в другій підсистемі є професійна спрямованість, задоволеність професією і професійною бізнес-діяльністю. Системоутворюючим чинником третьої підсистеми виступає професійна самосвідомість (самоприйняття, самоповага), самооцінка і Я-концепція успішного бізнесмена.

Дисертаційне дослідження носить міждисциплінарний характер і лежить на перетині наступних дисциплін: загальної, соціальної, інженерної, організаційної психології, психології управління, психології праці. Однак основний категоріальний апарат психології – особистість, діяльність, успішність – наближає проведене дослідження до спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Практична значущість отриманих результатів.

Розроблена система психологічного забезпечення розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності, що включає технології оцінювання, консультування, тренінгової підготовки суб'єктів бізнес-діяльності в рамках учбових структур і внутрішньофірмового навчання в бізнес-організаціях.

Виявлені особистісні особливості власників і невластників бізнесу; особливості Я-концепції успішної особистості в бізнес-діяльності; особливості самоактуалізації і комунікативних установок бізнесменів; специфіка емоційних станів бізнесменів з урахуванням їх бізнес-успішності і гендерних відмінностей.

Отримані результати дають можливість розробити програми навчання і реалізувати їх в системі безперервної бізнес-освіти і підвищення кваліфікації керівників.

Особистий внесок здобувача в одержанні результатів полягає у розкритті особливостей професійно важливих особистісних якостей бізнесменів, що сприяють розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності з позицій особистісно-діяльнісного, системного, ситуаційного підходів; обґрунтуванні цілісної моделі успішності особистості в бізнес-діяльності, що виступає підґрунтям, на яке спираються структурно-функціональна, рівнева і динамічна підмоделі бізнес-успішності; обґрунтуванні механізмів психологічної бізнес-успішності, в які входять: 1) енергійна залученість в бізнес-процеси; готовність до усвідомленого ризику з одночасною мінімізацією погроз; максимізація цілей, завдань і підвищення потреб (бажання лідирувати на ринку, жадання перемоги над конкурентами, бажання відчувати радість від втілення бізнес-ідей, внутрішня потреба в самоактуалізації, творчій реалізації свого потенціалу); 2) когнітивно-емоційні процеси (бізнес-чуття, організована інтуїція і стратегічне, системне, концептуальне мислення), нестандартні вольові дії і гнучкість у спілкуванні; 3) результативно-оцінні процеси включають зростання продуктивності і ефективності, якості, прибутку, прогресу, впровадження інновацій; професійну задоволеність, розвинену професійну самосвідомість, адекватну самооцінку і оцінку досягнень. Розроблено критерії успішності особистості в бізнес-діяльності: бізнес-продуктивність; бізнес-ідентичність; професійна зрілість бізнесмена. У 8 спільних публікаціях на протязі 1994–1997 рр. авторським доробком є наступне: обґрунтування психологічної суті підприємництва; емпіричне дослідження цінісних орієнтацій підприємців; розробка програм психологічної підготовки підприємців. У конспекті

лекцій «Управління конфліктами», написаному у співавторстві, особистий внесок здобувача полягає в участі у розробці тем «Конфлікти в організації», «Конфлікти у сфері управління». Розробки й ідеї, що належать співавторам, не використовуються в дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження неодноразово докладалися і обговорювалися на міжнародних конференціях, симпозіумах: Міжнародний конгрес «Соціальні аспекти психології здоров'я», Одеса, 1994; Міжнародний симпозіум «Психологічне забезпечення підприємництва», Одеса, 1996; Міжнародний симпозіум «Соціально-психологічна природа емпатії: проблеми і перспективи дослідження», Одеса, 1996; Міжнародний симпозіум «Візуальне мислення і творчість: проблеми і перспективи», Одеса, 1996; Міжнародні науково-практичні конференції «Психологія особистості: досвід минулого – погляд в майбутнє», Одеса, Південний науковий Центр АПН України, 2004; «Проблеми психології часу», Одеса, ОДУ ім. І.І. Мечникова, 1995; «Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології і методики», Київ, 1996; «Сучасний стан і перспективи розвитку гуманітарних наук (соціологія, соціальна психологія, менеджмент), Одеса, ОДЕУ, 1997; «Підприємці як суб'єкти політичного процесу», Одеса, ОГЕУ, 1999; Міжнародні наукові конференції «Современные проблемы «Підприємці як суб'єкти політичного процесу», Одеса, ОГЕУ, 1999; семінар-симпозіум «Маркетингові технології, форми, методи», Одеса, МЧП ТЕС, 1998; Міжнародні наукові конференції «Сучасні проблеми освіти та виховання», Запоріжжя, 1996; «Формування системи теоретичного і практичного менеджменту: регіональний аспект», Київ, МАУП, 2001; «Проблеми розвитку людських ресурсів в умовах становлення ринкової економіки», Одеса, ОДЕУ, 2008-2010; Пресс-конференція по вопросу проведения «Ярмарки образования и дня карьеры», Проект ТЕМПУС-ТАСИС «Стратегическое планирование и менеджмент», Тамбов (Россия), 2006; Міжнародна виставка «MaPГo – 2008, 2009», Київ, «Євроіндекс», 2008; Міжнародні науково-практичні конференції «Культурно-історичний та соціально-психологічний потенціал особистості в умовах трансформаційних змін у суспільстві», Одеса, ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2009, 2010; «Теорія і практика впровадження сучасних систем менеджменту», Одеса, Науково-технічний центр «СТАНКОСЕРТ», 2008–2010.

Впровадження результатів дослідження. Авторські програми з психології успішності особистості в бізнесі є складовою частиною Міжнародних проектів «Tacis (Програма EДУK 9301: Підтримка навчання і працевлаштування колишніх військовослужбовців України)» (Німеччина, Польща, Росія), «Мережа OWZ Bayern (Баварський центр навчання менеджменту для країн Сходу та Заходу)» (Німеччина). Результати дослідження впроваджені в практику розвитку бізнес-успішності керівників різного рівня управління.

Автором розроблені та проводяться психологічні тренінги розвитку успішності особистості в бізнесі в Одеському регіональному Центрі сприяння бізнесу «ІНТМАР», для слухачів програми «Створення і управління власним бізнесом»; в Українсько-Баварському менеджмент-тренінг-центрі Баварського дому в Одесі;

в Центрі бізнес-освіти Одеського державного економічного університету для слухачів програми MBA «Магістр бізнес-адміністрування»; в рамках навчальних програм на базі кадрового агентства «Успіх» Одеського державного економічного університету, в рамках Корпоративного університету компанії ТОВ «Айсберг» Лтд, а також в рамках програм навчання і розвитку людських ресурсів торгово-виробничих структур ТОВ «Діамант», ТОВ «ПівденьСантех-Монтаж», ВАТ «Одеський коровай» та ін.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження представлені у 51 публікації, із яких 41 написана одноосібно, в тому числі: монографія «Психологія успішності особистості в бізнесі» та 39 статей у наукових виданнях (20 статей у спеціалізованих виданнях ВАК України; один навчальний посібник (у співавторстві); 2 тези доповідей на наукових конференціях (1 без співавторів).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 375 найменувань (із них 51 публікація здобувача за темою дисертації), шести додатків на восьми сторінках. Загальний обсяг складає 415 сторінок, робота містить 58 таблиць та 6 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовані актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, його наукова новизна, теоретична і практична значущість, а також дані про апробацію і впровадження отриманих результатів. Представлена загальна характеристика публікацій.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи успішності особистості в бізнес-діяльності» розглядається стан теоретичних і емпіричних досліджень даної проблеми вітчизняними і зарубіжними психологами. Системний аналіз теоретичних концепцій особистості і діяльності бізнесмена починається з аналізу загальних теоретичних концепцій особистості і діяльності людини.

Аналіз і узагальнення теоретичних концепцій особистості показали, що у світовій психології немає єдності в розумінні цього феномена і проблема визначення особистості, її структури, рушійних сил розвитку є актуальною і вирішується по-різному в традиціях різних наукових теорій і шкіл.

В ході вивчення психологічних особливостей особистості людини були виділені загальні наукові положення.

Особистість є неповторною єдністю і цілісністю. К. Роджерс високо цінує людину і вважає, що індивід є головною цінністю. С.Д. Максименко вважає, що розвиток особистості ускладнюється і набуває унікальності і неповторності.

Особистість є вищою інстанцією, що управляє психічними процесами та інтегрує їх. У. Джемс називає особистість «господарем психічних функцій», Г. Оллпорт – «визначником поведінки і думок». В.М. Мясіщев вважає, що особистість як складне психічне утворення є інтегральним психологічним потенціалом, який реалізується в переживаннях і діях.

Формування особистості починається дуже рано і продовжується впродовж всього життя. Особлива увага в даному дисертаційному дослідженні приділена розвитку особистості дорослої людини, психологічним критеріям розвиненої особистості (цілеспрямованості, самостійності, незалежності, здатності управляти собою і обставинами життя; здатності змінюватися і саморозвиватися). За визначенням Л.І. Божович, особистість – це людина, яка досягла певного, достатньо високого рівня свого психічного розвитку. Вона здатна володарювати над випадковостями і змінювати обставини життя відповідно до своїх цілей і завдань; здатна також свідомо управляти собою.

Продуктивною, в контексті даного дисертаційного дослідження, є концепція особистості, що самоактуалізується. А. Маслоу визначає самоактуалізацію як потребу в самовдосконаленні, в реалізації свого потенціалу. На його думку, всі люди шукають внутрішньої спроможності, проте досягають рівня самоактуалізації небагато – менше 1 %. Він вважає, що більшість просто байдужі до свого потенціалу і не знають про його існування. Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс) сповідає ідею про необмежену свободу людини рости і розвиватися. В даній роботі наголошується реалістичніший, більш нейтральний погляд на природу людини.

Аналіз теоретичних концепцій особистості бізнесмена показав, що особистість економічної людини, підприємця, менеджера, бізнесмена досліджували представники різних наукових напрямів: економісти, юристи, соціологи, психологи.

Узагальнюючи результати досліджень творчого потенціалу підприємців, можна сказати, що бізнес вимагає великої творчої, винахідницької енергії. Й. Шумпетер вважає, що підприємець реалізує нововведення або інновації і тим самим забезпечує економічне зростання. Є.Л. Стрельцов, називає підприємницьку функцію синонімом господарської творчості, новаторства, які і є найбільш важливою людською складовою економічної динаміки. Ю.М. Швалб і О.В. Данчева відзначають, що суть підприємництва полягає в тому, що знаходиться і апробується щось нове, те, чого раніше не було в структурі виробництва, в конкретному соціумі або суспільстві. Творча характеристика підприємницької діяльності не є вичерпною, оскільки, яскраво виражений, творчий початок властивий далеко не всім підприємцям. Разом з тим навіть малі технічні, організаційні або комерційні нововведення вносять свій внесок до успіху економічного розвитку. Інноваційна складова бізнес-діяльності полягає в пошуку, дослідженні і впровадженні нових економічних можливостей. П. Друкер укаже на основну особистісну рису видатних підприємців – максимальне використання економічних можливостей. Ф. Хайек стверджує, що особиста незалежність дозволяє людині найбільш продуктивно розпорядитися своїм інноваційним потенціалом.

О.І. Агеєв, досліджуючи теоретичні і практичні проблеми сучасного підприємництва в західних країнах, серед найбільш значних професійно важливих особистісних якостей підприємців виділяє наступні: пошук можливостей і ініціативність; завзятість і наполегливість; готовність до ризику; орієнтація на ефективність і якість; залученість в робочі контакти; цілеспрямованість; прагнення

бути інформованим; систематичне планування і спостереження; здатність переконувати і встановлювати зв'язки; незалежність і самовпевненість.

О.С.Дейнека, досліджуючи ставлення людини до грошей, моделі споживчої поведінки, психологічні особливості сучасного російського підприємництва, акцентує увагу на самостійності професійної підприємницької діяльності, що припускає вибір, незалежність, ризик, усвідомлену відповідальність.

Є.М.Ємельянов та С.Є. Поварніцина, простежуючи основні етапи розвитку людини в бізнесі, до якостей достатньо специфічних для бізнесу віднесли рахунковість і маркетинговість мислення бізнесмена.

М. Мелія виділила особистісні якості бізнесменів, які допомогли їм досягти успіху, стати багатими і впливовими: мотиваційні («могутність бажань»), схильність до ризику і змін, «невиправданий оптимізм»); когнітивні (ясність мислення, раціональне ставлення до грошей).

Теоретико-методологічний аналіз концепцій особистості бізнесмена дозволяє стверджувати, що, не дивлячись на численні дослідження в галузі психології професійної діяльності, підприємництва і менеджменту, сьогодні проблеми визначення структури особистості успішного бізнесмена, рушійних сил її розвитку, критеріїв успішності особистості в бізнес-діяльності є актуальними, оскільки вирішуються по-різному представниками різних наукових напрямів. Результати проведеного теоретичного аналізу концепцій особистості і діяльності бізнесменів свідчать про те, що в психології не розроблена цілісна структура особистості успішного бізнесмена.

У другому розділі «Концепція розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності» представлена і обґрунтована авторська концепція розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності, яка ґрунтується на особистісно-діяльнісному, системному, суб'єктному, рольовому підходах; на узагальнених даних наукової літератури; результатах комплексного емпіричного дослідження особистісних особливостей суб'єктів бізнесу; а також з урахуванням розроблених критеріїв психологічної бізнес-успішності.

Концепція розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності базується на необхідності модернізації сучасної бізнес-освіти, яка включає професійне навчання бізнесменів, психологічне бізнес-консультування, тренінгову підготовку бізнесменів, професійну самоосвіту, підвищення кваліфікації бізнесменів в учбових закладах, в рамках внутрішньофірмового навчання в бізнес-організаціях.

Основні завдання модернізації – реорганізація бізнес-освіти (безперервного впродовж всього життя в бізнесі) з метою підвищення її ефективності, яка визначається не тільки якістю навчання, що надається, і ступенем засвоєння знань, але і розвитком професійно важливих для бізнесу особистісних якостей, професійного ставлення, професійної самосвідомості, що призводять до адекватного самовизначення майбутнього суб'єкта бізнес-діяльності в конкурентному середовищі.

До останнього часу прогноз успішності особистості в бізнес-діяльності здійснювався в результаті аналізу різного роду соціально-психологічних характеристик бізнесмена, що розглядаються дослідниками утотожено. Вважалось,

що основним завданням бізнес-освіти є забезпечення потенційних бізнесменів необхідними для ведення бізнесу професійними знаннями, уміннями і навичками, а також розвиток у них підприємницьких, управлінських, лідерських здібностей (що розуміються педагогами по-різному).

Питанням же формування і розвитку структури і динаміки бізнес-діяльності і успішності в ній її суб'єкта не приділялося належної уваги.

У даному розділі представлено понятійний апарат, використовуваний в дослідженні, та його трактування, зокрема, уточнено зміст 24 ключових понять, що розкривають проблему психологічної успішності особистості в бізнес-діяльності.

Виділення основних структурно-функціональних, рівневих і динамічних компонентів бізнес-діяльності дозволяє по-іншому поглянути на питання бізнес-освіти і її модернізації у вітчизняних умовах. Це особливо затребувано сьогодні в Україні, оскільки низка вищих навчальних закладів в Україні реалізує програми підготовки професійних підприємців, менеджерів і керівників бізнес-організацій.

Концепція розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності включає структурно-функціональну, рівневу, динамічну підмодель і цілісну модель успішності особистості в бізнес-діяльності.

Структура і функціональні аспекти образу успішної особистості в бізнес-діяльності визначається самою особистістю бізнесмена і особливостями його професійної бізнес-діяльності.

Аналіз і узагальнення теоретичних концепцій особистості і професійної діяльності бізнесменів (О.І. Агеев, О.С. Дейнека, П. Друкер, Є.М. Ємельянов, О.Л. Журавльов, Л.М. Карамушка, О.В. Карпов, Д. МакГрегор, М.Мелія, Х. Мюнстерберг, М.І. Найдъонов, С.Є. Поварніцина, В.П. Позняков, М. Пітерс, О.І. Самоукін, Ю.О. Сливницький, В.К.Тарасов, А. Хайек, Р. Хизрич, Ю.М. Швалб, Й. Шумпетер) дозволив нам розробити структурно-функціональну підмодель успішності особистості в бізнес-діяльності.

Структурно-функціональна підмодель психологічної успішності особистості бізнес-діяльності описує ключові інтегральні і функціональні якості і дії успішного бізнесмена, наближені до базових психологічних процесів, таких як: когнітивно-емоційний (бізнес-чуття, організована інтуїція; стратегічне, системне і концептуальне мислення), мотиваційно-дієвий (одночасна готовність до усвідомленого ризику і мінімізація погроз), комунікативний (здатність підпорядковувати і підкорятися заради досягнення мети; здатність переконувати, впливати і домовлятися; уміння говорити зважено і уміння чути ключові смисли, ідеї, уловлювати перспективні для бізнесу напрями; здатність діяти самостійно і ефективно працювати в команді).

Однією з серйозних проблем при визначенні компонентів складної багаторівневої, функціональної структури особистості бізнесмена є виділення професійно важливих особистісних бізнес-якостей.

Структурно-функціональна підмодель розроблена з урахуванням специфіки, що відображає риси успішності особистості в бізнес-діяльності в контексті авторських критеріїв успішності особистості в бізнес-діяльності (табл. 1).

Структурно-функціональна підмодель успішної особистості в бізнес-діяльності

Якості та дії особистості бізнесмена	
Інтегральні	Функціональні
Бізнес-організована інтуїція та стратегічне, концептуальне, системне мислення	<ul style="list-style-type: none"> Бачення образу майбутнього в ситуаціях невизначеності - Ясний вираз цілей і постійна постановка, корекція короткострокових завдань - Пошук і знаходження вигод, бізнес-можливостей - Орієнтація на ефективність, якість, інновації, відповідальність в справах, зростання прибутку, прогрес - Здатність перетворювати «некористь» на користь - Здатність бачити образ бренду; створювати, описувати його - Здатність управляти хаосом, складними процесами
Готовність до ризику та мінімізація загроз	<ul style="list-style-type: none"> - Перевага ситуацій «виклику» і помірного ризику - Дія в умовах ризику, пов'язаного зі всяким новим почином - Ухвалення відповідальності за втілення бізнес-ідей і дії з мінімізації погроз
Уміння генерувати зміни та керувати ними	<ul style="list-style-type: none"> - Протидія руху у напрямі посередності і заміни інерції новою енергією, новим напрямом руху - Уміння сміливо дивитися в обличчя реальності, змінювати її - Уміння бачити в ризикованих підприємствах шанс на успіх і легко приймати виклик
Незалежність, впевненість в собі та ефективна робота в команді	<ul style="list-style-type: none"> - Орієнтація на незалежність, свободу дій, творчу роботу і командні дії - Здатність вирішувати важкі завдання і приймати чужу точку зору, корисну для справи - Уміння знаходити і мотивувати людей, здатних реалізувати поставлені цілі - Мобілізація власних сил і зусиль команди на досягнення цілей
Уміння підкорювати та підкорюватися заради досягнення мети	<ul style="list-style-type: none"> - Уміння змусити функціонувати всіх і міняти стратегії, досягнення мети - Готовність до неодноразових зусиль щодо подолання перешкоди - Здатність постійно діяти і вчасно «пригальмувати»
Уміння переконувати та домовлятися	<ul style="list-style-type: none"> - Уміння встановлювати, розвивати корисні контакти і зв'язки - Уміння говорити зважено і виділяти ключові смисли - Здатність впливати на людей і переконувати їх, використовуючи обережні стратегії - Здатність конструктивно вирішувати конфлікти

При максимальній деталізації і наближенні їх до базових, первинних якостей психічних процесів, властивостей особистості вони втрачають прямі і стабільні відносини з параметрами ефективності професійної бізнес-діяльності і успішності в ній її суб'єкта, а при виділенні узагальнених якостей, які більш повно відображають специфіку бізнес-діяльності, що вивчається, вони слабо піддаються регламентованим психологічним і діагностичним методам дослідження.

На сьогоднішньому етапі психологічного пізнання і вивчення особистості і професійної діяльності бізнесменів і затребуваності психолого-управлінського знання в професійній бізнес-практиці провідним завданням вивчення психології успішності особистості в бізнес-діяльності є перехід на інтегральне дослідження. виділення і обґрунтування структурно-функціональної підмоделі бізнес-успішності.

Для розробки рівнів успішності особистості в бізнес-діяльності розглянемо ролі бізнесмена (підприємець-індивідуал, менеджер, інвестор, лідер бізнесу), які проживає бізнесмен як етапи свого розвитку в бізнесі.

Аналіз теоретичних концепцій особистості і професійної діяльності бізнесменів (О.І. Агеєв, П. Друкер, С.М. Ємельянов, І. Кізнер, М.І. Найдьонов, С.Є. Поварніцина, Р. Хизрич, М. Пітерс, О.І. Самоукін, А. Хайєк, Ю.М. Швалб, Й. Шумпетер) дозволили нам розробити і представити в дисертаційному дослідженні рівневу підмодель успішності особистості в бізнес-діяльності.

Рівнева підмодель успішності особистості в бізнес-діяльності описує чотири рівні розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності.

1) Діяльність підприємця-індивідуала – перший рівень бізнес-успішності. Підприємець націлений на цьому етапі на результат операцій, виконання замовлень, апробацію можливостей і т. п. Його завдання – визначити актуальні потреби, запити споживача для початку справи, використовуючи найширший спектр можливих варіантів бізнесу.

2) Менеджерська діяльність відрізняється від діяльності підприємця-індивідуала тим, що вона припускає процес відчуження від своєї справи, своїх пристрастей і організацію бізнесу відповідно до об'єктивних вимог ситуації. Завдання менеджера – делегувати повноваження, управляти і контролювати дії людей, що займаються досягненням цілей у бізнесі.

3) Інвестиційна діяльність – це управління вільними фінансовими коштами для забезпечення додаткових доходів.

4) Діяльність лідера бізнесу – це найвищий рівень успішності особистості в бізнес-діяльності, разом з цим він є і найвідповідальнішим рівнем. Головне завдання лідера – забезпечення інновацій, пошук нових шляхів та засобів дій, що не використовувалися раніше на ринку.

В таблиці 2 представлена рівнева підмодель особистості, що розвивається від підприємця-індивідуала до лідера бізнесу.

На рисунку 1 представлена динамічна підмодель успішності особистості в бізнес-діяльності, яка описує зміну і динаміку станів включених в неї конструктів, надає уявлення про зміни в системі протягом часу.

Таблиця 2
Рівнева підмодель особистості бізнесмена, що розвивається, від підприємця-індивідуала до лідера бізнесу

Індикатори		Рівні успішності особистості в бізнес-діяльності		
Підприємця-індивідуал	Менеджер	Інвестор	Лідер бізнесу	
Ділова людина, що бере на себе фінансовий ризик, пов'язаний з введенням на ринок нової продукції з метою отримання прибутку	Той, хто маневрує діями. Етимологія від лат. «робити руками»; «той, хто керує економічною сферою»	Особа, що зробила довгострокове вложення капіталу у будь-яке підприємство	Голова, ієрарх, особа-вектор. Особа, що контролює операції і здатна синтезувати контекст відносин. Особа, яка, поставивши перед собою мету, знаходить засоби і створює колектив, здатний її досягти	
Входження в бізнес з життєздатною бізнес-ідеєю і енергією її реалізувати	Універсальна управлінська позиція	Управління фінансовими засобами для забезпечення додаткових доходів	Вища позиція в бізнесі, пов'язана з необхідністю долати кризи	
Становлення справи, поточні заробітки, освоєння засобів	Проведення організаційних змін	Напрямок фінансів, що не потребують бізнесу, на нову справу	Створення бізнесу і координація бізнес-діяльності. Управління змінами	
Визначення потреб, запитів споживачів для початку справи	Планування змін, делегування повноважень, управління, контроль ресурсів	Оборот засобів, контроль ефективності роботи вкладених засобів	Інновації, пошук нових шляхів, ніш і способів дій, що не використовувалися раніше на ринку	
Реалізує минулий досвід, накопичений в найбільшому бізнес-середовищі	Балансує між проблемами, що накопичилися, і завданнями завтрашнього дня	Піклується про майбутні фінансові перспективи	Балансує на межі великих вигравів і великих втрат; стратегічне лідерство	
Пошук, знаходження нових можливостей, незалежність і відповідальність, готовність до ризику	Управління часом, делегування відповідальності, міжособистісна ефективність, оперативне лідерство.	Ефективна робота з часом і перспективою. Точність доводивалих прогнозів	Талант творця, координатора; професіоналізм і незаперечна перевага результатів; високий рівень внутрішньої стійкості і зрілості особистості	

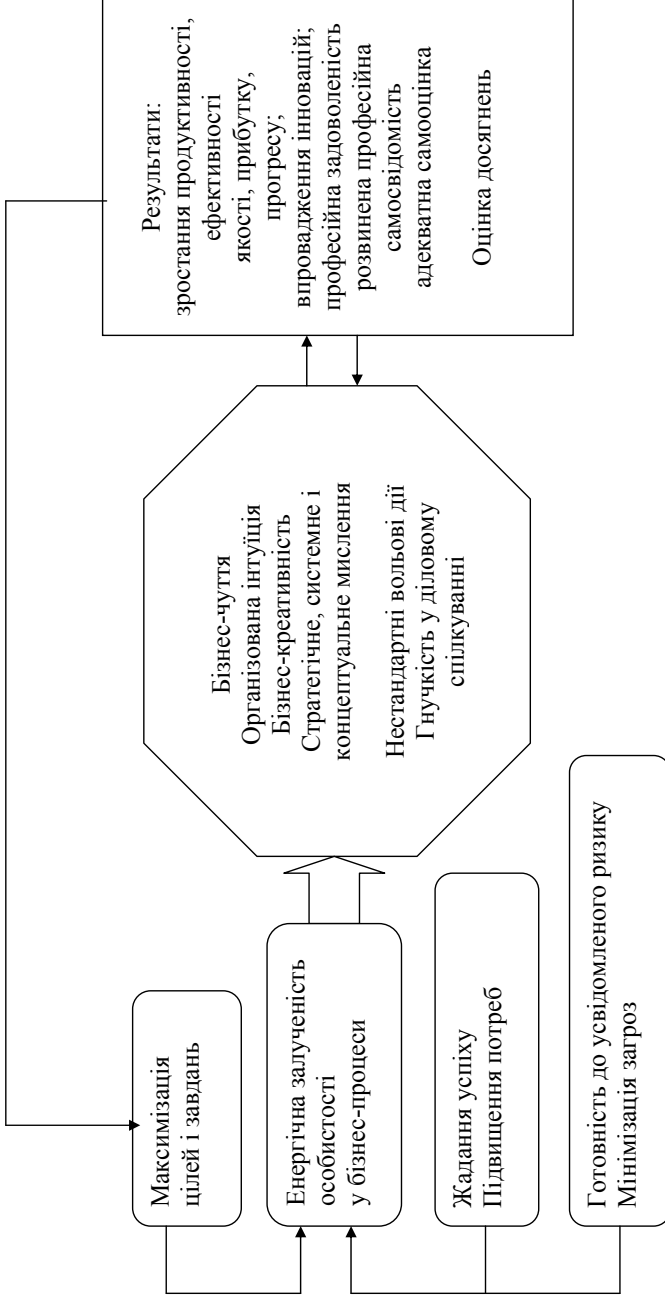

Рис. 1. Динамічна підмодель успішної особистості в бізнес-діяльності

Динамічна підмодель успішної особистості в бізнес-діяльності відображає складну взаємодію і взаємовплив наступних психологічних процесів і механізмів, які впливають на успішність особистості в бізнес-діяльності:

1) енергійна залученість бізнесмена в робочі процеси, в бізнес-процеси, для якої характерні готовність до усвідомленого ризику з одночасною мінімізацією погроз; максимізація цілей, завдань і піднесення потреб (бажання лідирувати на ринку, жадання перемоги над конкурентами, бажання відчувати радість від втілення бізнес-ідей, внутрішня потреба в самоактуалізації, творчій реалізації свого потенціалу);

2) когнітивно-емоційні процеси (бізнес-чуття, організована інтуїція і стратегічне, системне, концептуальне мислення), нестандартні вольові дії і гнучкість в спілкуванні;

3) результативно-оцінні процеси включають зростання продуктивності і ефективності, якості, прибутку, прогресу, впровадження інновацій; професійну задоволеність, розвинену професійну самосвідомість, адекватну самооцінку і оцінку досягнень.

Описуючи зміст професійної бізнес-діяльності, слід зазначити, що її динамічність виявляється ще і в тому, що при переході на вищий рівень її сформованості вона трансформується, що свідчить про зміну її змісту і форм на різних рівнях ієрархії бізнес-діяльності: підприємницькому, менеджерському, інвесторському і лідерському.

В результаті комплексного теоретико-емпіричного дослідження психологічної успішності особистості в бізнес-діяльності і багаторічному практичному вивченні психологічних професійно важливих для бізнесу особливостей суб'єктів бізнес-діяльності і особливостей їх професійної діяльності з позицій особистісного, діяльнісного, системного, суб'єктного і ситуаційного підходів розроблено цілісну модель успішності особистості в бізнес-діяльності, що є базою, на яку спираються три інші підмоделі: структурно-функціональна, рівнева і динамічна (табл. 3).

Кожен рівень розвитку професійної бізнес-діяльності пред'являє певні вимоги до психологічних якостей бізнесмена, ступеня їх сформованості, розвитку, взаємодії і взаємовпливу.

Професійною бізнес-діяльністю є складний, інтегральний, специфічний вид професійної діяльності, обумовлений великою кількістю одночасно виконуваних підвидів діяльності, частіше всього неалгоритмізованих, виконуваних в умовах невизначеності, обмеженості в часі і інформації, ризику і нестабільності економічної ситуації.

Поєднання структурного, функціонального, рівневого, динамічного і цілісного підходів до вивчення змісту і механізмів професійної бізнес-діяльності дозволяють комплексно, системно і глибоко досліджувати бізнес-діяльність і визначити вимоги, які вона пред'являє до суб'єкта професійної бізнес-діяльності і його успішності.

Цілісна модель успішності особистості в бізнес-діяльності включає наступні блоки якостей, сприяючих бізнес-успішності (загальні раціональні, загальні ірраціональні, комунікативно спрямовані); сфери їх застосування (стратегічні рішення, діяльність на глобальному рівні, тактичні рішення, діяльність на локальному рівні і пізнання, спілкування і взаємодія) і поєднання якостей, сприяючих успішності особистості в бізнесі.

Цілісна модель успішної особистості в бізнес-діяльності

Блоки якостей	Посидання якостей, що сприяють успішності особистості в бізнесі	Сфера застосування
Загальні раціональні	<p>Націленість на пошук вигоди, отримання прибутку і орієнтація на якість, турбота про клієнта, соціальна відповідальність бізнесу.</p> <p>«Холодний» розум і раціональний підхід в ухваленні рішень. Раціональність, заснована на інтуїції.</p> <p>Координація бізнес-дій (порядок з хаосу) і руйнування стереотипів, в деякому розумінні хаос з порядку, прагнення до вибуху рівноваги, творчого пошуку.</p> <p>Рішучість, сміливість, сила волі, упевненість в собі і гнучкість мислення, поведінки.</p>	<p>Стратегічні рішення</p> <p>Діяльність на глобальному рівні</p>
Загальні іраціональні	<p>Азарт, авантюризм.</p> <p>Готовність до ризику і відповідальність в справах.</p> <p>Бізнес-чуття, пристрасть досягнення і організована інтуїція.</p>	<p>Тактичні рішення</p> <p>Діяльність на локальному рівні</p>
Комунікативно спрямовані	<p>Широкий спектр комунікативних установок.</p> <p>Концентрація уваги, щоб уловити або генерувати важливі думки і експресія, використання метафор, ефективної невербалики, щоб «обернути в свою віру» клієнта, співробітника та ін.</p> <p>Емоційна гнучкість в комунікації.</p> <p>Протидія руху у напрямі посередності, заміна інерції новою енергією, новим напрямом руху.</p> <p>Уміння організувати роботу команди і працювати в ній.</p> <p>Терпимість до ефективного інакомислення.</p> <p>Генерування нововведень і управління ними.</p>	<p>Пізнання, спілкування і взаємодія</p>

Як можна описати успішного бізнесмена, виходячи з пропонованої моделі? Коли говорять про нормальний стан людини, мають на увазі, що вона знаходиться в стані рівноваги, наприклад, емоційній стійкості, стабільності, коли емоційні реакції людини адекватні ситуаціям, несуперечливі і послідовні. Рівновага ця не може бути статичною: людина не залишається закритою системою, вона активно спілкується із зовнішнім світом. Динамічна рівновага примушує компенсувати, частково заміщати одні якості іншими, тобто проявляти гнучкість. Проте і стан динамічної рівноваги існує не в однині. Перехід з одного такого «хиткого» нормального стану в інший, кращий за якимись критеріями — це і є розвиток особистісних якостей, підняття на ще одну сходинку.

Яку ж роль при цьому грає структура набору якостей і стилів дій? Якості, об'єднані під назвою «загальні раціональні» і «загальні ірраціональні», створюють необхідний базис бізнес-діяльності. Вектором розвитку є набір комунікативних якостей, здібностей, дій. Він визначає не тільки напрям, але і швидкість руху по висхідній від одного положення динамічної рівноваги до іншого.

Різні визначені якості і дії мають неоднаковий рівень затребуваності на різних етапах розвитку бізнесу. Так, на етапі створення нового продукту необхідна націленість на пошук вигоди, отримання прибулі і орієнтація на якість продукції або послуг, турбота про клієнта. На етапі впровадження нових технологій необхідне руйнування старих стереотипів і координація дій фахівців усередині підрозділів і між ними. На етапі пошуку конкурентоздатних стратегій, особливо в період глобальної кризи, генерування креативних ідей і подальше їх впровадження в практику бізнесу приводить до вибуху рівноваги – в деякому розумінні привнесло хаосу в сталий порядок звичної, такої, що стала вже рутинною, діяльності.

Рівні розвитку вказаних в даній моделі якостей в реальному бізнесі відрізняються і залежать від масштабу особистості бізнесмена, широти його професійного досвіду, етапу розвитку його бізнесу, рівня його бізнес-успішності. Це бізнес-різноманіття сприяє тому, що суб'єкти бізнесу різного рівня продуктивності, ідентичності і зрілості, а значить – і різного рівня бізнес-успішності, взаємодіючи між собою, можуть при достатній і цілеспрямованій ініціативності розвивати свій особистісний потенціал.

Оскільки властивості особистості є визначальним чинником в її розвитку в процесі бізнес-діяльності, очевидно, що побудована цілісна модель є основою, на яку спираються інші три підмоделі: структурно-функціональна, рівнева і динамічна. Цей зв'язок схематично зображений на рис. 2.

Як видно з приведеної на рисунку схеми, основні блоки професійно важливих для бізнесу психологічних якостей, складові цілісної моделі успішності особистості в бізнес-діяльності, за принципами, що описуються структурно-функціональною підмоделлю бізнес-успішної особистості, формують той стиль бізнес-діяльності, який буде характерний для даної особистості.

У свою чергу, бізнес-діяльність за допомогою механізму зворотного зв'язку (в рамках динамічної підмоделі бізнес-успішності) сприяє розвитку особистості бізнесмена, переходу з рівня на рівень, який описується рівневою підмоделлю успішності особистості в бізнес-діяльності.

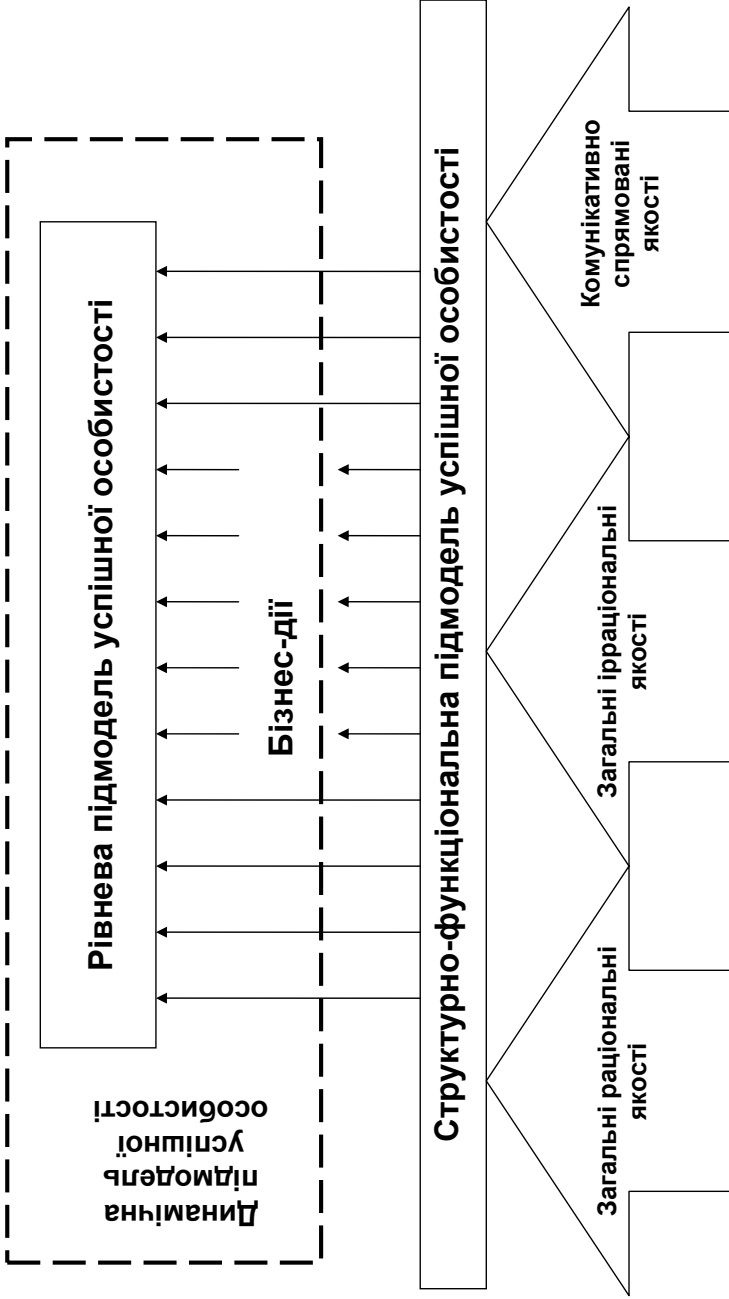

Рис. 2. Зв'язок цілісної моделі успішності зі структурно-функціональною, динамічною і рівневою підмоделями

При цьому «підвищений» характер розвитку управлінських навичок у міру переходу на вищі рівні бізнес-успішності призводить до залучення і розвитку нових професійно важливих для бізнесу особистісних якостей, які не грали істотної ролі на нижчих рівнях професійної бізнес-успішності.

Побудова структурно-функціональної, рівневої, динамічної підмоделей бізнес-успішності і цілісної моделі успішності особистості в бізнес-діяльності дозволяють використовувати їх при організації і наповненні змістом психолого-управлінських технологій оцінювання, консультування, тренінгової підготовки бізнесменів в рамках учбових структур, внутрішньофірмового навчання в бізнес-організаціях, професійної самоосвіти бізнесменів.

Виявлений зв'язок цілісної моделі успішності особистості в бізнес-діяльності із структурно-функціональною, рівневою і динамічною підмоделями бізнес-успішності можна використовувати для обґрунтування феномену успішності особистості в будь-якій професійній діяльності.

У даному розділі дисертаційного дослідження на основі теоретичного аналізу і узагальнення теоретичних і емпіричних досліджень таких учених, як: С.О.Дружилов, Є.П.Єрмолаєва, Ю.Є.Клейменова, П.Мучинські, Ю.П. Поварчук, Д.Я. Райгородський, Д. Сьюпер, Л.Б. Шнейдер розроблені, обґрунтовані і представлені три провідних (узагальнених) критерії успішності особистості в професійній бізнес-діяльності.

Розроблені критерії успішності особистості в бізнес-діяльності включають: професійну бізнес-продуктивність; професійну бізнес-ідентичність; професійну зрілість бізнесменів.

Кожен з представлених провідних (узагальнених) критеріїв є самостійною підсистемою. Системоутворюючим чинником в першій підсистемі є ефективність бізнес-діяльності. Системоутворюючим чинником в другій підсистемі є професійна спрямованість, задоволеність професією і професійною бізнес-діяльністю. Системоутворюючим чинником третьої підсистеми виступає професійна самосвідомість (самоприйняття, самоповага), самооцінка і Я-концепція успішного бізнесмена.

Третій розділ «Організація і методи емпіричного дослідження» містить інформацію про використаний відповідно до мети і завдань дисертаційного дослідження комплекс методів наукового пізнання, про конкретні психологічні методики, які використані в емпіричному дослідженні, про організацію дослідження (етапність розв'язання дослідницької проблеми).

Для забезпечення об'єктивності емпіричного дослідження використовувався комплекс методів: системно-структурний метод, метод теоретичного аналізу і узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження, метод наукового спостереження, методи опитування (анкетування, інтерв'ювання, бесіда), методи і методики психолого-діагностичного обстеження, метод констатувального експерименту, метод формувального експерименту (метод психологічної корекції, метод консультаційної бесіди, метод психологічного тренінгу), методи математичної обробки отриманих результатів (метод порівняльного аналізу отриманих результатів, кореляційний аналіз, факторний аналіз).

Методи психолого-діагностичного обстеження використовувалися для виявлення і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості суб'єктів бізнес-діяльності, а саме, наступні психологічні методики дослідження властивостей і станів особистості: методика багатofакторного дослідження особистості Р. Кеттелла 16-PF (А); методика дослідження емоційної сфери особистості (тест колірних переваг М. Люшера); проективна методика дослідження емоційного стану особистості «Дерево, автопортрет, місцевість» Т.П. Вісковатової; самоактуалізаційний тест (САТ) (адаптація тесту POI (Personal Orientation Inventory, E. Shostrom); методика дослідження комунікативних установок особистості.

Констатувальний експеримент використаний для виявлення наявного стану, впливів показників змісту успішності особистості в бізнес-діяльності і рівнів її розвитку (інакше кажучи, актуальний рівень розвитку) у досліджуваних або групи досліджуваних.

Формувальний експеримент проводився з метою навчання професійно важливим для бізнесу знанням, умінням, навичкам і розвитку професійно важливих особистісних якостей, що сприяють підвищенню рівня успішності особистості в бізнес-діяльності; забезпечення з'єднання психологічних досліджень з педагогічним пошуком і проектуванням найбільш ефективних форм професійної підготовки бізнесменів. У формувальному експерименті використовувалася авторська система оцінювання, консультування і тренінгової підготовки бізнесменів (тренінги «Ефективні комунікації в бізнесі», «Розвиток бізнес-креативності», «Успішна бізнес-команда»).

Методи математичної обробки отриманих результатів (метод порівняльного аналізу отриманих результатів, кореляційний аналіз, факторний аналіз) підтвердили концепцію успішності особистості в бізнес-діяльності в частині цілісної моделі бізнес-успішності, в якій визначено саме такі узагальнені блоки якостей (загальні раціональні, загальні ірраціональні, комунікативно спрямовані).

У четвертому розділі «Психологічні ресурси успішності лідерів бізнесу» представлені результати комплексного емпіричного дослідження особистісних особливостей вітчизняних бізнесменів (особистісні особливості власників і невластників бізнесу, Я-концепція бізнес-успішної особистості, особливості самоактуалізації бізнесменів, особливості диференціації комунікативних установок бізнесменів, специфіка емоційної сфери і емоційних станів бізнесменів, зокрема, агресивності, депресивності, емоційної лабільності).

Ситуаційний підхід був вибраний як методологічна основа комплексного емпіричного дослідження разом з системним і особистісно-діяльним і суб'єктивним підходами.

Суть ситуаційного підходу полягає в тому, що одні і ті ж професійно важливі властивості особистості бізнесменів є їх сильними сторонами в одних ситуаціях і сприяють їх успішності і можуть обмежувати бізнес-успішність в інших ситуаціях.

Крім того, на основі багаторічної практичної консалтингової і тренінгової роботи в бізнес-структурах були використані наступні узагальнення: 1) ситуації, типові для бізнесу, поділяються на два блоки – ситуації зовнішніх контактів (з клієнтами, конкурентами, постачальниками, партнерами, співробітниками) і ситуації внутрішнього спілкування – наодинці з собою або з невеликим колом довірених осіб, наприклад, з членами команди; 2) ситуації зовнішніх контактів в бізнесі вимагають декілька завищеної самооцінки, самоприйняття, самоповаги, внутрішньої впевненості в собі; 3) ситуації внутрішнього спілкування вимагають декілька критичного відношення до результатів своєї діяльності, професійних досягнень, а саме – критичного аналізу при визначенні проблем, шляхів, методів, засобів їх рішення; 4) екстремальні і неекстремальні бізнес-ситуації вимагають прояву різних особистісних якостей бізнесменів.

Використовуючи ситуаційний підхід досліджувалися властивості і стани особистості і особливості професійної діяльності бізнесменів з урахуванням їх прояву в типових бізнес-ситуаціях.

У дослідженні взяло участь 227 осіб у віці від 30 до 55 років, представники наступних груп досліджуваних: власники бізнесу (лідери бізнесу, приватні підприємці), невластники бізнесу (топ-менеджери, менеджери середньої ланки, провідні фахівці).

Для прояснення суперечливих, на перший погляд, даних, які в конкретних бізнес-ситуаціях мали свій специфічний зміст, використовувалося спільне обговорення результатів психологічного тестування з бізнесменами, які брали в ньому участь.

Дослідження особистісних особливостей власників і невластників бізнесу дозволило виявити індивідуально-психологічні особливості в структурі їх особистості з урахуванням рівня їх успішності і гендерних відмінностей.

Результати дослідження свідчать про те, що у лідерів вітчизняного бізнесу висока домінантність поєднується з високим інтелектом і середніми показниками нормативності поведінки. Можна припустити, що влада знаходиться в руках амбітних і розумних людей, що зумовлює конструктивні зміни, які потрібні сучасній Україні. Проте, викликає побоювання той факт, що невисокий ступінь дотримання соціальних норм і правил лідерами вітчизняного бізнесу вимагає від них більшої відповідальності при ухваленні рішень і їх реалізацію.

У таблиці 4 представлені результати емпіричного дослідження професійно важливих особистісних особливостей власників підприємств і невластників бізнесу (топ-менеджерів, менеджерів середньої ланки) за методикою Р. Кеттелла 16-PF (А).

Вивчення самоактуалізації бізнесменів показало, що: власники бізнесу живуть в теперішньому часі і поглинені ним, адекватно сприймають засвоєне минуле і не побоюються майбутнього; лідерам бізнесу характерна емоційна гнучкість, що дозволяє їм ефективно адаптуватися до різних екстремальних бізнес-ситуаціях; креативність лідерів бізнесу відрізняється синергією, натхненням і імпровізацією, інноваційною спрямованістю професійної діяльності.

**Порівняння особистісних особливостей власників і невластників бізнесу
(за методикою Р. Кеттелла)**

Чинники	Показники середніх величин (М), рівень успішності, гендерні відмінності						
	Власники			Невласники			
	ВП	ПП		ТМ		МСЛ	
	Чол.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
А комунікативність	5,75	5,00	6,00	7,43	5,25	5,71	5,50
В інтелектуальність	9,25	8,00	9,00	7,57	7,50	5,71	7,17
С емоц. стійкість	6,00	6,33	5,67	6,29	5,75	6,00	6,33
Е підкореність – домінантн.	8,25	7,33	7,33	7,00	7,75	5,43	6,00
Ф стрим. – експрес.	6,25	6,33	6,67	7,86	7,50	5,14	4,50
Г нормативність поведінки	4,00	4,67	4,00	4,00	6,00	4,43	5,50
Н несміливість – сміливість	7,00	7,00	7,67	6,86	8,50	5,29	6,67
І раціональн. – чутливість	4,00	5,67	7,00	3,86	4,25	5,00	6,33
L довірл.-підозрл.	5,50	6,67	8,00	7,29	7,50	6,00	6,70
М практичність – уява	7,25	6,00	5,00	6,29	6,00	5,29	6,50
Н прямолін. – дипломатичність	4,75	1,67	4,33	4,29	5,25	4,57	6,50
О впевненість – тривожність	5,00	4,33	6,00	5,43	4,75	6,57	6,17
Q1 консерватизм – радикалізм	5,50	7,33	5,67	7,29	6,25	6,14	6,67
Q2 конформ. – самодостат-ть	5,25	6,33	6,00	4,71	5,50	6,29	5,33
Q3 імпульсивн. – самоконтроль	6,50	6,67	6,67	7,71	5,25	7,29	5,83
Q4 розслабл. – напруженість	6,75	5,33	6,67	5,86	5,25	6,57	5,67

Примітка:

1. ВП – виробничі підприємства, ПП – приватні підприємства, ТМ – топ менеджери, МСЛ – менеджери середньої ланки.
2. Результати, отримані по чинниках, вважаються низькими при значеннях 1-3 стенів, середніми – 4-7 стенів, високими – 8-10 стенів.
3. Жирним виділені міні-максні значення.

Гендерні відмінності, виявлені в дослідженні, показали, що висока соціальна сміливість жінок указує на їх велику соціальну активність, заповзятливість, залученість в бізнес-процеси, готовність до ризику.

Дослідження Я-концепції успішної особистості в бізнесі показало, що вирішальним чинником розвитку бізнес-успішності є гармонізація високого рівня домагань бізнесменів і їх адекватної самооцінки, розуміння і ухвалення своїх «сильних» і «слабких» сторін особистості.

Дослідження комунікативних установок бізнесменів показало, що у представників всіх груп респондентів виявлені продуктивні для бізнесу стилі спілкування – «гармонійні, формальні дорослий і батько». Власникам бізнесу,

топ-менеджерам жінкам, менеджерам середньої ланки чоловікам, що проявили конфліктні комунікативні стилі рекомендується участь в бізнес-комунікативному тренінгу.

Власники бізнесу показали за результатами дослідження позитивніший емоційний стан, ніж невластники бізнесу, що виявилось в тому, що у перших результати дослідження по шкалах «невротичність», «депресивність», «особистісна тривожність», «внутрішній дискомфорт», «аутистичність» виявилися нижчими. Прояв більшої експресії чоловіками власниками бізнесу при відстоюванні власних позицій виявився у вищих їх показниках по шкалах «агресивність (реактивна, спонтанна)». Разом з тим вони показали і вищі показники за шкалою «емоційна лабільність», що свідчить про їх більшу емоційну гнучкість, чим у жінок приватних підприємців і чоловіків топ-менеджерів.

Дослідження дозволило визначити психологічні ознаки лідерства, що приводять до бізнес-успішності: поєднання високої домінантності з високим інтелектом; гармонізація високого рівня домагань бізнесменів і їх адекватної самооцінки; емоційна гнучкість і пластичність, що дозволяє їм ефективно адаптуватися до різних екстремальних бізнес-ситуацій.

У п'ятому розділі «Психологічні основи оцінювання, консультування, тренінгу бізнесменів» висвітлені психологічні проблеми оцінювання, консультування і тренінгової підготовки бізнесменів, представлені система психологічного забезпечення розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності і результати емпіричної перевірки ефективності розробленої системи.

Виходячи з того, що зарубіжні і вітчизняні учені в дослідженнях, присвячених проблемам оцінювання, консультування і тренінгу, розглядають дані психолого-управлінських технологій як методи групової або індивідуальної роботи з бізнесменами, використовувалися для розробки системи психологічного забезпечення розвитку бізнес-успішності авторські структурно-функціональна, рівнева, динамічна підмоделі і цілісна модель бізнес-успішності, а також моделювання бізнес-професійних ситуацій, адекватних тим, які виникають в процесі реальної професійної бізнес-діяльності.

Система психологічного забезпечення розвитку бізнес-успішності включала: 1) технології оцінювання і консультування бізнесменів, націлені на розвиток їх лідерського потенціалу; 2) систему підвищення якості через залучення всіх співробітників до постійного вдосконалення; 3) систему тренінгів «Ефективні комунікації в бізнесі», «Розвиток бізнес-креативності», «Успішна бізнес-команда».

Результати психодіагностики до і після участі бізнесменів у формувальному експерименті показали приріст професійно важливих якостей всіх груп (топ-менеджерів, менеджерів середньої ланки) досліджуваних бізнесменів таких, як комунікативність, експресивність, чутливість, довірливість, уява, дипломатичність, творчий радикалізм, що свідчать про ефективність системи психологічного забезпечення розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності.

У топ-менеджерів-чоловіків з 16 показників 9 показників покращали, 5 показників не змінили своїх значень. Щодо двох показників (L, Q2), то їх

значення зменшилися, що свідчить про те, що довірливість і конформність збільшилися. Дана група респондентів показала високі результати після участі у формульованому експерименті по чинниках А, F, H, I. З чого виходить, що у них покращала комунікативність, збільшилася виразність, додалося сміливості. Зниження підозрливості і тривожності також говорить про приріст їх комунікативних здібностей.

У топ-менеджерів жінок з 16 показників 6 показників покращали, 8 показників не змінили своїх значень. Підозрливості і тривожності зменшилися. Дана група респондентів показала високі результати після участі у формульованому експерименті по чинниках F, H, O. З чого виходить, що у них покращала виразність, додалося сміливості і упевненості в собі. Зниження підозрливості і тривожності також говорить про приріст їх комунікативних здібностей.

У менеджерів середньої ланки чоловіків з 16 показників 9 показників покращали, 4 показники не змінили своїх значень, 1 показник зменшився. Дана група досліджуваних бізнесменів показала високий результат після участі у формульованому експерименті за чинником H. З чого виходить, що у них значно додалося сміливості і довірливості, що також говорить про приріст їх комунікативних здібностей.

У менеджерів середньої ланки жінок з 16 показників 9 показників покращали (комунікативність, емоційна стійкість, експресивність, сміливість, уява, довірливість, чутливість, домінантність), 4 показники не змінили своїх значень, 3 показники зменшилися (підозрливості, тривожність, самодостатність). Дана група респондентів показала високий результат після участі у формульованому експерименті по чинниках H і I. З чого виходить, що у них значно додалося сміливості і одночасно чутливості.

Приріст професійних важливих якостей обстежуваних бізнесменів, таких як комунікативність, виразність, соціальна сміливість, емоційність, дипломатичність, упевненість в собі свідчать про ефективність тренінгів «Ефективні комунікації в бізнесі» і «Успішна бізнес-команда». Через пів року після участі в тренінгах бізнесмени повідомили, що в спілкуванні із значущими людьми вони проявляли менше жорсткості, більше уваги, стали гнучкіше взаємодіяти з партнерами.

Приріст професійних важливих якостей респондентів, таких як уява, виразність, творчий радикалізм свідчать про ефективність тренінгу «Розвиток бізнес-креативності». Бізнесмени пояснювали, що після тренінгу у них з'явилися «свіжі» ідеї, корисні для бізнесу; вони стали відкритішими нестандартним рішенням і стали менше критикувати деколи досить радикальні, неприйнятні раніше пропозиції. На їх думку, факт того, що креативні здібності можна розвивати в будь-якому віці, в чому вони переконалися, беручи участь в креативному тренінгу, надихнув їх на використання свого креативного потенціалу в безпосередній роботі.

Ефективність системи психологічного забезпечення бізнес-успішності за критерієм професійної бізнес-продуктивності виявилася за допомогою підвищення продуктивності і якості діяльності учасників формульованого експерименту, що підтвердилося тим, що 13 % респондентів отримали підвищення по службових

сходах, 10% респондентів керівництво довірило очолити відділи, у 7% респондентів істотно розширився круг обов'язків і результативність роботи значно зросла, на думку керівництва компанії.

Ефективність системи психологічного забезпечення бізнес-успішності за критерієм професійної бізнес-ідентичності виявилася в тому, що опитування учасників формуального експерименту через 3 місяці після його завершення показало, що професійна бізнес-спрямованість досліджуваних бізнесменів простежувалася в їх серйозній зацікавленості у вивченні спеціальної літератури по основах стратегічного менеджменту, стратегічного маркетингу, логістики, менеджменту людських ресурсів та інших бізнес-напрямоків. Задоволеність бізнес-професією і професійною бізнес-діяльністю виявлялася в зацікавленості у вирішенні складних завдань, експериментуванні в нестандартних бізнес-ситуаціях.

Істотним з'явився той факт, що топ-менеджери і менеджери середньої ланки, що беруть участь у формуальному експерименті, почали орієнтуватися на вищі професійні стандарти, що сприяло поліпшенню якості їх роботи і ставлення до роботи в цілому.

Про ефективність системи психологічного забезпечення бізнес-успішності за критерієм професійної зрілості бізнесменів свідчить їх адекватна і позитивна самооцінка і Я-концепція, зокрема, самоприйняття і самоповага, а також усвідомлена відповідальність за оновлення, інноваційність, актуалізацію творчих задумів.

Позитивним результатом формуального експерименту стало створення могутньої команди реформаторів з числа його учасників, яка стала епіцентром нових і актуальних для розвитку бізнесу ідей і змін на підприємстві.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз і узагальнення теоретико-емпіричних досліджень феноменології і механізмів розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності як системного явища свідчить про неопрацьованість теоретичних основ психології успішності особистості в бізнесі. Такі важливі поняття, як «успішність особистості в бізнес-діяльності», «психологічні критерії бізнес-успішності», «структура особистості бізнесмена, що розвивається, від підприємця-індивідуала до лідера бізнесу», «особистість лідера бізнесу» не вивчалися в сучасній психологічній науці.

Аналіз наукової літератури підтвердив, що конкретних емпіричних досліджень, присвячених психологічному аналізу особистості бізнесменів, у край мало. Це пов'язано з тим, що бізнесмени є складним і труднодоступним об'єктом для психологічного дослідження. Результати проведених досліджень говорять про те, що бізнес в Україні, професійна бізнес-діяльність його суб'єктів і особистість вітчизняних бізнесменів мають відмітні особливості, зокрема, психологічні. Ці особливості пов'язані із специфікою історичного розвитку України, національними традиціями і особливостями сучасного стану економіки, політики і культури нашого суспільства.

Збільшення останніми роками в нашій країні числа бізнес-курсів у вищих навчальних закладах, бізнес-шкіл, бізнес-центрів, що надають консалтингові і

тренінгові послуги, свідчить про те, що існує гостра потреба в професійних і успішних бізнесменах, в розробці психологічного забезпечення бізнес-освіти.

2. Виділені і визначені:

- концептуальні поняття, що розкривають проблему успішності особистості в бізнес-діяльності: «бізнес», «бізнесмен», «генезис успішності особистості в бізнес-діяльності», «бізнес-діяльність», «підприємець», «менеджер», «інвестор», «лідер», «лідер бізнесу», «особистість бізнесмена», «особистість лідера бізнесу», «мислення бізнесмена», «мислення лідера бізнесу», «маркетингове мислення бізнесмена», «рахункове мислення бізнесмена», «поведінка бізнесмена», «поведінка лідера бізнесу», «свідомість бізнесмена», «свідомість лідера бізнесу», «професійна самоактуалізація лідера бізнесу», «самооцінка бізнесмена», «суб'єкт бізнес-діяльності», «успішність», «успішність особистості в бізнес-діяльності»;

- *ключові психологічні детермінанти і механізми успішності особистості в бізнесі*: готовність до усвідомленого ризику і мінімізація погроз; максимізація цілей; піднесення потреб; енергійна залученість в бізнес-процеси; бізнес-чуття, організована інтуїція, бізнес-креативність; стратегічне, системне і концептуальне мислення; нестандартні вольові дії; гнучкість спілкування; впровадження інновацій; адекватна і позитивна самооцінка і самосвідомість; Я-концепція успішного бізнесмена.

3. На основі теоретичних і емпіричних досліджень визначені *психологічні складові успішності особистості* сучасного вітчизняного бізнесмена:

- життєвий шлях людини, що успішно реалізовує себе в бізнесі, характеризується: віком, в якому частіше вступають на шлях бізнесу (чоловіки: 30 – 35 років; жінки: 35 – 39 років; 50 – 55 років – загальний вік для чоловіків і жінок, в якому вони приступають до створення власного бізнесу); міцним фізичним здоров'ям і енергією, що дозволяє постійно діяти, працювати багато годин у збиток сну на етапі створення нового бізнесу; у удачливих бізнесменів зазвичай є близькі родичі, які управляють власним бізнесом; удачливі бізнесмени частіше займаються бізнесом, пов'язаним з близькою їм професійною сферою; високий освітній рівень бізнес-еліти (особливо в області виробництва технологічного устаткування) служить основою їх професійної адаптивності і динамізму;

- професійна зрілість бізнесменів включає самосвідомість (самоприйняття, самоповагу, внутрішню впевненість в собі); усвідомлену відповідальність; адекватну і позитивну самооцінку і Я-концепцію, які формуються через призму піднесення його актуальних потреб і максимізації ним цілей бізнесу.

4. *Структура особистості бізнесмена, що розвивається*, від підприємця-індивідуала до лідера бізнесу відображає рівні бізнес-успішності. Кожен наступний рівень даної структури включає всі конструктивні для бізнес-успішності властивості попереднього рівня і доповнюється своїми специфічними.

Підприємець-індивідуал – це початковий ступінь входження людини в бізнес з делегуванням собі фінансового ризику, пов'язаного із введенням на ринок продукції або послуги з метою отримання прибутку. Основні характеристики етапу: наявність життєздатної бізнес-ідеї і енергії для її реалізації; націленість на становлення справи, поточні заробітки, освоєння засобів; визначення потреб і запитів

споживачів; реалізація минулого досвіду, накопиченого в навколишньому бізнес-середовищі; пошук і знаходження нових економічних можливостей; незалежність; відповідальність; готовність до усвідомленого ризику.

Менеджерський рівень включає функції: управління економічною сферою за допомогою прогнозування і планування, організації, керівництва, мотивації і контролю; делегування відповідальності; забезпечення міжособистісної ефективності; оперативне лідерство.

Інвесторський рівень припускає довгострокове вкладення капіталу в будь-які підприємства; управління фінансами для забезпечення додаткових доходів; спрямування фінансів, непотрібних бізнесу, на нову справу; забезпечення обороту засобів; контроль ефективності роботи вкладених засобів; турботу про майбутні фінансові перспективи; забезпечення точності довготривалих прогнозів.

На лідерському рівні бізнесмен контролює операції і синтезує контекст відносин. Лідер бізнесу, поставивши перед собою мету, знаходить засоби і створює колектив, здатний її досягти, координує бізнес-діяльність; долає кризи; управляє змінами; упроваджує інновації; балансує на межі великих вигравів і великих втрат; забезпечує стратегічне лідерство.

5. *Особливості ефективного лідерства* в сучасному бізнесі, виявлені за допомогою теоретико-емпіричного дослідження, включають: розуміння і ухвалення реальності; внутрішню переконаність ентузіаста; свідому відповідальність; генерування актуальних для бізнесу змін і управління ними; здатність чітко пояснити людям своє бачення справи і добитися того, щоб підлегли зробили це бачення реальністю, і не просто зробили, а з ентузіазмом; уміння перетворювати конфлікт на продуктивну прихильність загальним цілям; уміння перетворювати «мінуси» на «плюси».

6. Розроблена *концепція успішності особистості в бізнес-діяльності* в умовах сучасного вітчизняного бізнесу.

Концепція націлена на модернізацію безперервної бізнес-освіти в рамках бізнес-курсів ВНЗ, внутрішньофірмового навчання за допомогою технологій оцінювання, консультування і тренінгу бізнесменів. Побудовані і обґрунтовані структурно-функціональна, рівнева, динамічна підмоделі і цілісна модель успішності особистості в бізнесі.

Структурно-функціональна підмоделі включає три основних конструкти: когнітивно-емоційний, мотиваційно-дієвий і комунікативний. Когнітивно-емоційний конструкт включає: бізнес-чуття, організовану інтуїцію; стратегічне, системне, концептуальне мислення бізнесменів. Мотиваційно-дієвий конструкт включає одночасну готовність до усвідомленого фінансового ризику і мінімізацію погроз; нестандартні вольові дії. Комунікативний конструкт включає: здатність підпорядковувати і підкорятися ради досягнення мети; здатність переконувати, впливати і домовлятися; уміння говорити зважено і уміння слухати і чути ключові сенси, ідеї, уловлювати перспективні напрями; самостійність і уміння працювати в команді; протидіяти руху у напрямі посередності і замінювати інерцію новою енергією, новим напрямом руху.

Рівнева підмодель бізнес-успішності включає чотири рівні: діяльність підприємця-індивідуала; менеджерська діяльність, інвестиційна діяльність; діяльність лідера бізнесу.

Динамічна підмодель складається з трьох конструктивів, що включають процеси і механізми такі, як: 1) енергійна залученість в бізнес-процеси (готовність до усвідомленого ризику з одночасною мінімізацією погроз; максимізація цілей і підвищення потреб); 2) бізнес-чуття, організована інтуїція і стратегічне, системне, концептуальне мислення; гнучкість в спілкуванні; 3) результативно-оцінні процеси (зростання продуктивності і ефективності, якості, прибутку, впровадження інновацій; професійна задоволеність, розвинена професійна самосвідомість, адекватна самооцінка і оцінка досягнень).

Цілісна модель бізнес-успішності включає узагальнені блоки якостей і сфери їх застосування такі, як: 1) загальні раціональні (стратегічні рішення, діяльність на глобальному рівні); 2) загальні ірраціональні (тактичні рішення, діяльність на локальному рівні); 3) комунікативно спрямовані (пізнання, спілкування і взаємодія).

Основні блоки якостей, складові цілісної моделі, по принципах, що описуються структурно-функціональною підмоделлю, формують той стиль бізнес-діяльності, який буде характерний для даної особистості. У свою чергу, бізнес-діяльність за допомогою зворотного зв'язку (в рамках динамічної підмоделі), сприяє розвитку особистості, переходу з рівня на рівень, який описується рівневою підмоделлю.

При цьому «підвищуваний» характер розвитку професійно важливих для успішного бізнесу навичок призводить до залучення і розвитку нових особистісних якостей, які не грали істотної ролі на нижчих рівнях професійної успішності.

7. Розроблені *критерії успішності особистості в бізнес-діяльності*: бізнес-продуктивність; бізнес-ідентичність; професійна зрілість бізнесменів. Кожний критерій є самостійною підсистемою. Системоутворюючим чинником в першій підсистемі є ефективність бізнес-діяльності. Системоутворюючим чинником в другій підсистемі є професійна спрямованість, задоволеність професією і професійною бізнес-діяльністю. Системоутворюючим чинником третьої підсистеми виступає професійна самосвідомість (самоприйняття, самоповага), самооцінка і Я-концепція успішного бізнесмена.

8. Розроблена і представлена система психологічного забезпечення розвитку бізнес-успішності, яка включає психологічні технології оцінювання, консультування і тренінгу бізнесменів. Представлений досвід адаптації і впровадження японської кайдзен-системи (підвищення якості через залучення всіх співробітників до постійного вдосконалення бізнес-процесів).

Розроблена і представлена система тренінгів «Ефективні комунікації в бізнесі», «Розвиток бізнес-креативності», «Успішна бізнес-команда», націлених на розвиток лідерського потенціалу бізнесменів.

9. Емпірична перевірка ефективності системи психологічного забезпечення розвитку бізнес-успішності, яка полягала в психодіагностиці до і після участі бізнесменів у формульованому експерименті, який тривав 2,5 роки, показала

приріст професійно важливих якостей досліджуваних бізнесменів таких, як: 1) комунікативність, соціальна сміливість, емоційність, виразність, дипломатичність, упевненість в собі, гнучкість у спілкуванні, що свідчить про ефективність тренінгів «Ефективні комунікації в бізнесі» і «Успішна бізнес-команда»; 2) здатність генерувати нові ідеї, корисні для бізнесу; уява, відвертість нестандартним рішенням; виразність, радикалізм, що свідчить про ефективність тренінгу «Розвиток бізнес-креативності». Ці висновки підтверджуються статистичною достовірністю відмінностей відповідних показників до і після участі респондентів в системі оцінювання, консультування і тренінгів.

Розроблена система психологічного забезпечення розвитку бізнес-успішності значно збільшила конкурентоспроможність респондентів за рахунок освоєння ними поведінкового стилю переможців, характерними рисами якого є: розуміння і ухвалення реальності, внутрішня переконаність ентузіастів, свідомо відповідальність, уміння перетворювати конфлікт на продуктивну прихильність загальним цілям, уміння перетворювати «мінуси» на «плюси». 73 % керівників, що взяли участь у формувальному експерименті, зберегли свої робочі місця в період економічної кризи за рахунок поєднання додаткових функцій в контексті актуальних цілей компанії, що є свідомством того, що вони проявили розуміння і ухвалення реальності. 27 % респондентів не вдалося зберегти своїх робочих місць, оскільки вони не змогли прийняти бізнес-умови, що змінилися, які вимагали освоєння нових функцій, збільшення оперативності і об'єму роботи.

Свідомством приросту професійної зрілості бізнесменів є їх адекватна, позитивна самооцінка і Я-концепція успішного бізнесмена, а також прояви усвідомленої відповідальності за оновлення, інноваційність, актуалізацію творчих задумів; вихід на вищий рівень самоосвіти.

ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

I. Монографія

1. Чернявская Т.П. Психология успешности личности в бизнесе: [монография] / Т.П. Чернявская. – Одесса, 2010. – 286 с.

II. Методичні рекомендації

2. Чернявська Т.П., Тринчук Е.Б. Управление конфликтами. Конспект лекций для студентов IV курса дневной формы обучения и слушателей СФПК специальности «Управление персоналом» / Т.П. Чернявская, Е.Б. Тринчук. – Одесса: ОГЭУ, 2010. – 146 с.

III. Статті у фахових наукових виданнях

3. Чернявська Т.П. Психологічний аналіз сучасних концепцій особистості підприємця / Т.П. Чернявська // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2003. – Вип. 10. – Т. 8. Психологія. – С. 155–160.

4. Чернявська Т.П. Дослідження мотивації підприємницької діяльності / Т.П. Чернявська // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового

центру НАПН України. Спецвипуск «Психологія особистості»: досвід минулого – погляд у майбутнє. № 6–7 жовтень 2004. – С. 318–321.

5. Чернявська Т.П. Структура ефективної підприємницької діяльності / Т.П. Чернявська // Вісник Одеського національного університету. – Одеса. 2004. – Т. 9, вип. 8. – С. 83–89.

6. Чернявська Т.П. Понятійний апарат, використовуваний в дослідженні успішності суб'єкта в бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2009. – Т. 14, вип. 17. – С. 402–409.

7. Чернявська Т.П. Теоретичне обґрунтування концепції дослідження успішності суб'єкта у бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Вісник Одеського національного університету. – Одеса. 2009. – Т. 14, вип. 18. – С. 146–152.

8. Чернявська Т.П. Бізнес-консультування як різновид психологічної практики / Т.П. Чернявська // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. – Одеса, 2010. № 4. – С. 67–72.

9. Чернявська Т.П. Диференціація комунікативних установок бізнесменів / Т.П. Чернявська // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. – Одеса, 2010. № 5. – С. 73–77.

10. Чернявська Т.П. Емоційні стани бізнесменів та шляхи їх корекції / Т.П. Чернявська // Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. – Тернопіль, 2010. № 3. – С. 186–191.

11. Чернявська Т.П. Емпіричне дослідження особистісних особливостей власників та невластників бізнесу / Т.П. Чернявська // Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. – Тернопіль, 2010. № 2. – С. 164–168.

12. Чернявська Т.П. Прояви депресивності і емоційної лабільності особливості в бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2010. – Т. 16. – Випуск 10. – С. 164–168.

13. Чернявська Т.П. Психологічні складові успішності особистості в бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Вісник Одеського національного університету. – Т. 15. – Випуск 9. – Одеса, 2010. – С. 129–137.

14. Чернявська Т.П. Розвиток креативності суб'єктів бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2010. № 7. – С. 57–64.

15. Чернявська Т.П. Розвиток особистості лідера: досвід використання кайдзен-підходу / Т.П. Чернявська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2010. № 8. – С. 160–168.

16. Чернявська Т.П. Ситуаційний підхід до дослідження самоактуалізації бізнесменів / Т.П. Чернявська // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія психологія. – Харків, 2010. № 902. – С. 317–322.

17. Чернявська Т.П. Специфіка емоційної сфери бізнесменів / Т.П. Чернявська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2010. № 5 – 6. – С. 154–162.

18. Чернявська Т.П. Спортивна команда: модель командування в бізнесі / Т.П. Чернявська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2010. № 9 – 10. – С. 49–58.

19. Чернявська Т.П. Сутність концепції дослідження успішності суб'єкта у бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Вісник Харківського педагогічного університету. – Харків, 2010. – Вип. 35. – С. 91–97.

20. Чернявська Т.П. Управління інтуїцією: ресурс успішності лідерів бізнесу / Т.П. Чернявська // Теорія і практика управління соціальними системами // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХПП», 2010. – № 3. – С. 91 – 97.

21. Чернявська Т.П. Феномен агресивності в контексті успішності суб'єкта в бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2010. Випуск 20. – С. 117–123.

22. Чернявська Т.П. Я-концепція успішності особистості у бізнес-діяльності / Т.П. Чернявська // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2010. - Т. XII, ч. 6. – С. 421-429.

IV. Наукові праці в наукових виданнях

23. Чернявская Т.П., Стрельцов Е.Л. О психологической сущности предпринимательства / Т.П. Чернявская, Е.Л. Стрельцов // Перспективы судебной медицины и смежных дисциплин: сб. трудов. – Одесса: ОГМУ, 1994. – С. 140–144.

24. Чернявская Т.П. Организационная культура и климат в изменяющихся условиях внешней среды / Т.П. Чернявская // Молодежь на пороге третьего тысячелетия: поиск приоритетов: сб. науч. трудов. – Одесса: ОГПУ, 1995. – С. 22–25.

25. Чернявская Т.П. Предпринимательство: комплексный подход к исследованию / Т.П. Чернявская // Психологическое обеспечение предпринимательства: сб. науч. трудов. – Одесса, 1995. – С. 52–53.

26. Чернявская Т.П., Де-Рибас О. Психологические особенности радиорекламы / Т.П. Чернявская, О. Де-Рибас // Психологическое обеспечение предпринимательства: сб. науч. трудов. – Одесса, 1995. – С. 83–85.

27. Чернявская Т.П., Стрельцов Е.Л. Правовой подход к оценке психологических расстройств в современных условиях / Т.П. Чернявская, Е.Л. Стрельцов // Проблеми психології часу: зб. наук. пр. – Одеса: ОДУ, 1995. – С.173–174.

28. Чернявская Т.П., Цент Й. О психологической подготовке предпринимателей / Т.П. Чернявская, Й. Цент // Психологическое обеспечение предпринимательства: сб. науч. трудов. – Одесса, 1995. – С.180–182.

29. Чернявская Т.П., Цент Й. Психологические проблемы неадаптивного поведения / Т.П. Чернявская, Й. Цент // Проблеми психології часу: зб. наук. пр. – Одеса: ОДУ, 1995. – С.179–180.

30. Чернявская Т.П., Яровенко А.А. О практике психоанализа в эффективном менеджменте / Т.П. Чернявская, А.А. Яровенко // Психологическое обеспечение предпринимательства: сб. науч. трудов. – Одесса, 1995. – С. 86–87.

31. Чернявская Т.П. наброски к психологическому портрету предпринимателя / Т.П. Чернявская // Юридический вестник. – Одесса: ОГУ, 1996. № 2. – С.123–128.

32. Чернявская Т.П. Некоторые аспекты формирования самосознания (на примере предпринимателей) / Т.П. Чернявская // Культурно-історичні, соціальні та правові аспекти державотворення в Україні. – Одесса: ОДУ, 1996. Частина II. – С.125–127.

33. Чернявская Т.П. О моделировании предпринимательской деятельности в современных социальных условиях / Т.П. Чернявская // Взгляд в будущее: молодежь, общество, цивилизация: сб. науч. трудов. – Одесса: ОГПУ, 1996. – С.87–89.

34. Чернявская Т.П. О сущности судебно-психологических методик в судебно-следственной практике / Т.П. Чернявская // Актуальные проблемы государства и права: сб. науч. трудов юридического института ОГУ им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1996. Выпуск 3. – С. 215–219.

35. Чернявская Т.П. Социально-психологический портрет молодого предпринимателя / Т.П. Чернявская // Взгляд в будущее: молодежь, общество, цивилизация: сб. науч. трудов. – Одесса: ОГПУ, 1996. – С.10–11.

36. Чернявская Т.П. Творческий потенциал молодых предпринимателей и его востребованность в современных условиях становящейся рыночной экономики / Т.П. Чернявская // Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології та методики: сб. науч. трудов. – Одесса, 1996. – С.142-147.

37. Чернявская Т.П. Учет визуальной модальности в эффективных профессиональных коммуникациях / Т.П. Чернявская // Визуальное мышление и творчество: проблемы и перспективы: сб. науч. трудов. – Київ, 1996. – С. 128–132.

38. Чернявская Т.П., Цент Й. Адаптация человека к неопределенной ситуации посредством эмоциональной реакции / Т.П. Чернявская, Й. Цент // Социально-психологическая природа эмпатии: проблемы и перспективы исследования сб. науч. трудов. – Одесса, 1996. – С.75–80.

39. Чернявская Т.П. Методологические проблемы психологии предпринимательства / Т.П. Чернявская // Научные труды молодых ученых ОГПУ. Гуманитарные науки. – Одесса, 1997. – С.5–9.

40. Чернявская Т.П. Об учебном курсе «Психология предпринимательства» / Т.П. Чернявская // Психологічна освіта в системі вищої школи: зб. наук. пр. – Київ, 1997. – С. 174–177.

41. Чернявская Т.П. Основные направления деятельности практического психолога в современном предпринимательстве / Т.П. Чернявская // Современное состояние и перспективы развития гуманитарных наук (социология, социальная психология, менеджмент): сб. науч. трудов. – Одесса: ОГПУ, 1997. – С. 97–98.

42. Чернявская Т.П. Эффективная коммуникация как фактор успешности предпринимателей / Т.П. Чернявская // Современное состояние и перспективы

развития гуманитарных наук (социология, социальная психология, менеджмент): сб. науч. трудов. – Одеса: ОГПУ, 1997. – С.56-57.

43. Чернявская Т.П., Шатух Л.Л. Об изучении ценностных ориентаций предпринимателей / Т.П. Чернявская, Л.Л. Шатух // Современное состояние и перспективы развития гуманитарных наук (социология, социальная психология, менеджмент): сб. науч. трудов. – Одеса: ОГПУ, 1997. – С.84-86.

44. Чернявская Т.П. Маркетинговые проблемы психологической подготовки отечественных предпринимателей / Т.П. Чернявская // Маркетинговые технологии, формы, методы. Материалы семинара-симпозиума. – Одесса. МЧП ТЭС. 1998. – С.63 – 66.

45. Чернявская Т.П. Предприниматели как субъекты политического процесса / Т.П. Чернявская // Политика и политическая культура в условиях становления и развития украинского общества. – Одесса: ОГПУ. 1999. – С.139 – 141.

46. Чернявская Т.П. Опыт психологического сопровождения изменений в организациях / Т.П. Чернявская // Формування системи теоретичного і практичного менеджменту: регіональний аспект: зб. наук. пр. – К.: Наукові праці МАУП. 2001, вип. 2. – С. 65-67.

47. Чернявская Т.П. Мир бизнеса глазами студентов / Т.П. Чернявская // Науковий вісник ОДЕУ. – Одеса. 2003. № 3 (8). – С.171 – 177.

48. Чернявська Т.П. Маркетингове мислення – психологічний механізм ефективного бізнесу / Т.П. Чернявська // Вісник соціально-економічних досліджень. Одеський державний економічний університет. – Одеса: ОДЕУ. 2004. Вип. 16. – С. 313 – 317.

49. Чернявська Т.П. Бізнес-консалтинг ринково-орієнтованого підприємства / Т.П. Чернявська // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса. 2005. – № 6 (18). – С. 17 – 24.

50. Антоненко О.Г., Чернявська Т.П. Развитие человеческих ресурсов – тернистый путь к повышению качества / О.Г. Антоненко, Т.П. Чернявская // VIII международная конференция «Теория и практика внедрения современных систем менеджмента», – Одесса, Научно-технический центр «СТАНКОСЕРТ», 31 марта – 02 апреля 2008.

51. Чернявская Т.П. Корпоративный университет: Подготовка реформаторов / Т.П. Чернявская // IX международная конференция «Теория и практика внедрения современных систем менеджмента», – Одесса, Научно-технический центр «СТАНКОСЕРТ», 30 марта – 01 апреля 2009.

АНОТАЦІЯ

Чернявська Т. П. Психологія успішності особистості в бізнес-діяльності.

– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, 2011.

В дисертації розвивається новий напрямок психології бізнесу – психологія успішності особистості в бізнес-діяльності. Проведено теоретико-емпіричне дослідження феноменології і механізмів розвитку успішності особистості в бізнес-діяльності як системного явища. Визначені концептуальні поняття: успішність особистості в бізнес-діяльності; критерії психологічної бізнес-успішності. Виявлені механізми успішності особистості в бізнесі: готовність до усвідомленого ризику і мінімізація загроз; максимізація цілей; підвищення потреб; залученість у бізнес-процеси; бізнес-чуття, організована інтуїція, стратегічне, системне, концептуальне мислення; нестандартні вольові дії; гнучкість спілкування; упровадження інновацій; уміння перетворювати конфлікт у продуктивну прихильність спільним цілям; уміння перетворювати «мінуси» у «плюси». Розроблена концепція розвитку успішності особистості в бізнесі, обґрунтовані структурно-функціональна, рівнева, динамічна підмоделі і цілісна модель успішного бізнесмена, на яких базуються технології оцінювання, консультування і тренінгу бізнесменів. Розроблені критерії успішності особистості в бізнесі. Подана система оцінювання, консультування і тренінгу бізнесменів у контексті авторської концепції.

Ключові слова: успішність особистості в бізнес-діяльності; критерії успішності особистості в бізнесі; структурно-функціональна, рівнева, динамічна підмоделі і цілісна модель успішного бізнесмена.

АННОТАЦІЯ

Чернявская Т. П. Психология успешности личности в бизнес-деятельности.
– Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова. Одесса, 2011.

В диссертации развивается новое направление психологии бизнеса – психология успешности личности в бизнес-деятельности. В работе освещено теоретико-эмпирическое исследование феноменологии и механизмов развития успешности личности в бизнес-деятельности как системного явления.

Определены: 1) концептуальные понятия: личность успешного бизнесмена, успешная бизнес-деятельность, критерии успешности личности в бизнес-деятельности, самосознание бизнесмена, самооценка бизнесмена, Я-концепция бизнесмена, коммуникативные установки бизнесмена, эмоциональные состояния бизнесмена, лидерство в бизнесе; 2) механизмы успешности личности в бизнесе: готовность к осознанному риску и минимизация угроз; максимизация целей; возвышение потребностей; энергичная вовлеченность в бизнес-процессы; бизнес-чутье, организованная интуиция, бизнес-креативность; стратегическое, системное и концептуальное мышление; нестандартные волевые действия; гибкость общения; внедрение инноваций; адекватные самооценка и самосознание.

На основе эмпирического исследования определены составляющие успешности личности современного отечественного бизнесмена: жизненный путь человека, успешно реализующего себя в бизнесе; профессиональная зрелость бизнесменов:

самосознание (самопринятие, самоуважение); осознанная ответственность; адекватные и позитивные самооценка и Я-концепция, которые формируются через призму возвышения актуальных потребностей и максимизации целей бизнеса; особенности эффективного лидерства в современном бизнесе: понимание и принятие реальности; внутренняя убежденность энтузиаста; ответственность; способность генерировать актуальные для бизнеса изменения и управлять ими; способность четко объяснить людям свое видение дела и добиться того, чтобы подчиненные сделали это видение реальностью, и не просто сделали, а с энтузиазмом; умение превращать конфликт в продуктивную приверженность общим целям; умение превращать «минусы» в «плюсы».

Авторская концепция развития успешности личности в бизнесе включает структурно-функциональную, уровневую и динамическую подмодели и целостную модель успешности личности в бизнесе. Данная концепция нацелена на модернизацию бизнес-образования в рамках бизнес-курсов вузов, внутрифирменного обучения или профессионального самообразования. Ее можно использовать для обоснования феномена успешности личности в любой профессиональной деятельности.

Разработаны критерии успешности личности в бизнес-деятельности: бизнес-продуктивность, бизнес-идентичность, профессиональная зрелость бизнесменов.

Представлена система оценивания, консультирования, тренинга бизнесменов в русле авторской концепции.

Ключевые слова: успешность личности в бизнес-деятельности; критерии психологической бизнес-успешности; структурно-функциональная, уровневая, динамическая подсистемы и целостная система профессиональной успешности бизнесменов.

SUMMARY

Chernyavskaya T. P. Psychology of person's successfulness in business-activity. – Manuscript.

Dissertation Towards Doctor of Psychology scientific award in Discipline 19.00.01 – General Psychology, History of Psychology. – I. I. Mechnikov National University, Odessa, 2011.

In the dissertation a new direction of business psychology is developed – psychology of person's successfulness in business. Theoretical-empirical research of phenomenology and mechanisms of development of person's successfulness in business activity as a system phenomenon has been carried out. Conceptual notions have been defined: person's successfulness in business activity; criteria of psychological business-successfulness; structural-functional, level, dynamic sub-systems and integral system of professional successfulness of businessmen. Mechanisms of a person's successfulness in business have been exposed: readiness to a deliberate risk and minimization of threats; maximization of goals; elevating of requirements; involvement into business- processes; business-flair; efficient intuition, strategic, system and conceptual thinking; non-standard volitional actions; flexibility in communication; introduction of innovations; ability to turn a conflict into productive devotion to common goals; ability to turn “minuses”

into “pluses”. Has been worked out the concept of person’s successfulness in business, including structural-functional, level and dynamic sub-models and integral model of person’s successful in business, which are fundamentals for system of estimation, consulting and work-shop training of businessmen. Criteria of person’s successfulness in business have been worked out.

The system of estimation, consulting and training of businessmen has been presented within the framework of the author’s concept.

Key words: person’s successfulness in business activity; criteria of psychological business-successfulness; structural-functional, level, dynamic sub-systems and integral system of businessmen’s professional successfulness.